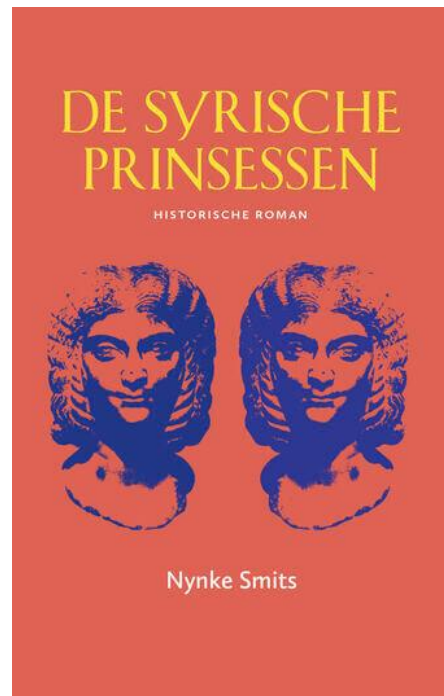

De Syrische prinsessen. Een historische roman

Robert Duthoy

De Syrische prinsessen zijn de zussen Julia Domna (echtgenote van keizer Septimius Severus, moeder van de keizers Caracalla en Geta) en Julia Maesa (grootmoeder van de keizers Elagabal en Alexander Severus). Van de twee zussen is Julia Domna (170-217) duidelijk de hoofdfiguur van de historische roman die eindigt bij haar overlijden. Met Livia (echtgenote van Augustus en moeder van keizer Tiberius) en Agrippina de Jongere (echtgenote van keizer Claudius en moeder van Nero) behoort Julia Domna tot het drietal vrouwen die een zeer prominente politieke rol hebben gespeeld in de geschiedenis van het Romeinse keizerrijk. Wellicht was zij van dit drietal diegene die nog het dichtst bij het bestuur betrokken is geweest. Bovendien wordt zij beschouwd als de meest intellectueel ingestelde keizerin die Rome gekend heeft. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat in de wetenschappelijke literatuur heel wat aandacht aan haar is besteed en dat er ook vakwetenschappelijke erudiete biografieën aan haar zijn gewijd.

Bij haar geboorte liet nochtans niets vermoeden dat zij ooit tot die positie zou doordringen. Haar vader was in Emesa (nu Homs in Syrië) hogepriester van de in die stad als zonnegod vereerde El Gabal en behoorde zo tot de familie die generaties lang, voordat de Romeinen de stad in het Romeinse rijk hadden ingelijfd, heersers waren over dit lokaal vorstendom. Julia Domna was nog geen twintig jaar oud toen de 42 jarige Septimius Severus, op dat ogenblik gouverneur van de provincie Gallia Lugdunensis, in 187 met haar huwde. Hoogstwaarschijnlijk had hij haar leren kennen toen hij enkele jaren voordien in Syrië een Romeins legioen commandeerde. Wanneer op 31 december 192 keizer Commodus vermoord wordt en in de daaropvolgende maanden tussen verschillende Romeinse generaals de strijd om de opvolging losbarst weet Septimius Severus het laken naar zich toe te trekken en wordt hij op 1 juni 193 officieel tot keizer uitgeroepen. Maar het zal nog tot 203 duren voordat de keizerlijke familie zich in Rome kan vestigen. In de daaraan voorafgaande jaren is Septimius Severus voortdurend op veldtocht geweest: eerst tegen de andere troonpretendenten, vervolgens tegen de Parthen. En als het dan even rustiger werd verbleef hij met zijn familie in Antiochië om vandaar uit de oostgrens van het rijk beter in het oog te kunnen houden. Al die tijd vertoefde Julia Domna, meestal met haar zus Maesa in de onmiddellijke omgeving, aan de zijde van haar man en stond hem met raad en daad bij. Vanwege haar daadwerkelijke betrokkenheid bij de militaire expedities en haar aanwezigheid in de legerkampen werd zij geëerd met de eretitel *mater castrorum* (moeder van de

legerkampen). Maar in die jaren ontwikkelde zij ook een sterke aversie (die overigens wederzijds was) voor Plautianus, net als Septimius Severus afkomstig uit Lepcis Magna (in het huidige Libië), bevelhebber van de praetoriaanse garde en in die hoedanigheid tweede in bevel van het Romeinse leger. Zij verdacht hem ervan zelf keizer te willen worden. Hij werd haar bête noire en zij moest met lede ogen aanzien dat hij zich wist op te werken tot de nauwste medewerker van Septimius Severus die hem blijkbaar blind vertrouwde. Plautianus slaagde er zelfs in een huwelijk te arrangeren van zijn dochter Plautilla met Caracalla, oudste zoon van Septimius Severus en officieel aangewezen troonopvolger, beiden nog jonge tieners.

Ook na de vestiging van het keizerlijk hof te Rome bleef Plautianus het volle vertrouwen van Septimius Severus genieten die hem meer en meer bestuurstaken toevertrouwde. Tot hij door een list werd ontmaskerd als complotteur en op 22 januari 205 werd vermoord. Maar daarmee waren voor Julia Domna de problemen niet van de baan want naarmate ze opgroeiden konden haar zonen Caracalla en Geta elkaar minder en minder uitstaan. Tot haar groot verdriet slaagde Julia Domna, die terdege beseftte dat dit fataal kon worden voor het Romeinse rijk, er niet in haar zonen tot een betere verstandhouding te brengen.

Al die tijd dat het keizerlijk hof te Rome verbleef legde Julia Domna, volgens het getuigenis van de geschiedschrijver en tijdgenoot Cassius Dio, zich toe op de studie van de filosofie, liet ze zich omringen door een gezelschap van filosofen en nam ze talrijke culturele initiatieven. Maar in 207 trok de keizer met Julia Domna en zijn zonen op veldtocht naar Britannia. Tijdens deze expeditie overleed hij op 4 februari 211 te Eboracum (nu York). Caracalla en Geta (respectievelijk 23 en 21 jaar oud) volgden hem op terwijl Julia Domna officieel in de keizerlijke adviesraad werd opgenomen. Nog geen jaar later vermoordt Caracalla eigenhandig zijn broer die in de armen van zijn moeder was gevluht. Niettemin behield Caracalla zijn vertrouwen in zijn moeder en belastte hij haar officieel met het beheer en de behandeling van de officiële in- en uitgaande keizerlijke correspondentie (een officiële functie). Op 8 april 217 werd Caracalla vermoord tijdens een militaire expeditie. Enkele maanden later overleed ook Julia Domna aan kanker.

Alle ingrediënten voor een historische roman over Julia Domna zijn aanwezig en het is dan ook verrassend dat tot voor kort niemand zich daaraan heeft gewaagd. Nynke Smits is met haar nieuwe roman de uitdaging aangegaan. Met haar resultaat heeft zij de hooggespannen verwachtingen, gewekt door haar eerste roman, Sabina, niet alleen ingelost maar zelfs overtroffen. In mijn bespreking van die eerste roman prees ik destijds de vele en uitmuntende kwaliteiten van auteur en boek: een onmiskenbaar vertellers talent, een meeslepende stijl, uitstekend historisch gedocumenteerd, scherpe psychologische karaktertekening en historische plausibiliteit. Ik stelde bovendien dat het boek beslist in aanmerking kwam voor vertaling in een wereldtaal omdat het niet moest onderdoen voor de succesrijke in het buitenland gepubliceerde historische romans die in de klassieke oudheid zijn

gesitueerd. Dit is inmiddels gebeurd want in 2024 verscheen een Franse vertaling van Sabina bij de gerenommeerde Franse uitgeverij Gallimard, wat op zich al een ernstige referentie is.

In deze nieuwe historische roman bevestigt Nynke Smits dus al het positieve dat ik over haar eerste roman schreef. Zij bewijst bovendien dat ze meer dan één pijl op haar boog heeft en zich niet tevreden wil stellen met een kloon van haar debuutroman waarvan het nieuwe alleen maar beperkt zou zijn gebleven tot de keuze van een andere historische figuur. Zij is van vertellersperspectief gewisseld en heeft het ik-perspectief ingeruild voor het perspectief van de alwetende verteller. Dit wordt af en toe, maar steeds ingenieus en compositorisch volkomen verantwoord, onderbroken door citaten uit de briefwisseling tussen personages en door een fragment uit het dagboek van het hoofdpersonage Julia Domna. Ook bij de keuze van haar onderwerp betreedt de auteur nieuwe paden. Bij Sabina (de echtgenote van keizer Hadrianus) ging het om een keizerin waarover het historische bronnenmateriaal omzeggens niets te melden heeft en die, strikt historisch gezien, hoogstwaarschijnlijk een zeer bescheiden rol moet hebben gespeeld. Dit bood aan de auteur veel ruimte voor de verbeelding – een ruimte die zij optimaal heeft benut met een verzonnen maar historisch plausibel verhaal. Voor deze nieuwe roman heeft Nynke Smits daarentegen geopteerd voor een hoofdfiguur die als het ware de tegenpool is van Sabina. Julia Domna wordt vaak vermeld in de beschikbare historische bronnen die over haar heel wat te vertellen hebben en dit vaak met een overvloed aan details. De auteur werd hier dus geconfronteerd met een overvloed aan historische gegevens waarmee ze moest rekening houden en die de ruimte voor de component fictie sterk beperkten. Maar ze heeft die ruimte andermaal optimaal benut en haar verbeelding de vrije teugel gelaten zonder evenwel in tegenspraak te treden met de historische gegevens. De verzonnen gebeurtenissen en personages blijven altijd historisch plausibel. Ook bij de gedetailleerde beschrijving van historische plaatsen en materiële realia weet zij een evenwicht te bereiken tussen fictie en historische realiteit en slaagt ze erin de lezer onder te dompelen in de sfeer van het alledaagse leven van die tijd en laat zich daarbij nergens op een anachronisme betrapen. Op iedere bladzijde wordt overduidelijk dat Nynke Smits zich grondig heeft gedocumenteerd. In de kleurrijke beschrijvingen van de plaatsen waarin de figuren optreden blijkt ook haar rijke en suggestieve woordenschat en een sterk evocerende kracht waardoor de lezer in staat wordt gesteld zich alles aanschouwelijk voor te stellen. De personages zijn psychologisch en karakterieel scherp getekend en wekken bij de lezer empathie op. Dit geldt niet alleen voor de hoofdfiguren maar ook voor de al dan niet verzonnen secundaire personages. Al deze kwaliteiten dragen ertoe bij om van deze historische roman een spannend verhaal te maken dat de lezer van de eerste tot de laatste bladzijde boeit. In dit verhaal is Julia Domna onmiskenbaar de protagonist. Dat het boek niettemin de titel *De Syrische prinsessen* meekreeg is verantwoord omdat Julia Maesa, haar zuster, ook prominent aanwezig is en niet alleen als klankbord voor Domna. Maar omdat de roman eindigt met de dood van Domna komt de periode waarin Maesa een belangrijke en doorslaggevende politieke rol speelde in de Romeinse geschiedenis niet aan bod in deze roman. Voor het comfort van de lezer heeft Nynke Smits ook nog een lijst van personages, geografische namen en begrippen, telkens

met korte toelichting, evenals een chronologie, een lijst geraadpleegde primaire en secundaire bronnen en een kaart van het Romeinse rijk opgenomen. Dit stelt ook de lezer die niet vertrouwd is met de Romeinse geschiedenis in staat om moeiteloos het verhaal te volgen en ervan te genieten. Een stamboom van de Severische dynastie ontbreekt daarentegen.

Bij mijn bespreking van haar debuutroman merkte ik ook op dat dit boek zeker het niveau haalt van de historische romans gesitueerd in de klassieke oudheid die in andere taalgebieden worden gepubliceerd. Dit geldt evenzeer voor *De Syrische prinsessen*. Door een gelukkig toeval kon ik dit proefondervindelijk vaststellen. In 2018 en 2020 verschenen in Spanje respectievelijk het eerste en tweede deel van een volumineuze historische roman gewijd aan Julia Domna. De auteur, Santiago Posteguillo, professor aan de universiteit van Valencia, was hiermee niet aan zijn proefstuk want eerder verschenen van zijn hand meerdere historische romans gesitueerd in de Romeinse oudheid en waarvan enkele werden bekroond. Voor het eerste deel van zijn roman over Julia Domna (*Yo Julia*) ontving hij in 2018 de Premio Planeta, gehonoreerd met een bedrag van 1.000.000 euro en na de Premio Cervantes de meest prestigieuze literaire prijs in het Spaanse taalgebied. Na dit werk in de Franse vertaling te hebben gelezen in de tweedelige pocketeditie (respectievelijk 934 en 1034 bladzijden) kan ik, zonder ook maar in het minst afbreuk te willen doen aan de vele kwaliteiten van de roman van Posteguillo en in weerwil van mijn waardering voor de originele invalshoek van waaruit de roman is geschreven, getuigen dat -naar mijn subjectieve mening- de roman van Nynke Smits behalve wat het aantal bladzijden betreft (maar: *In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister*) niet moet onderdoen voor deze van haar Spaanse collega. Ik ben zelfs geneigd te stellen dat *De Syrische prinsessen* nog beter geslaagd is als historische roman omdat Smits meer dan Posteguillo een evenwichtige balans bereikt tussen de componenten historisch en roman terwijl bij Posteguillo, m.i. althans, naar verhouding te veel plaats wordt ingenomen door de historische gebeurtenissen en dan vooral de gedetailleerde beschrijvingen van de vele veldslagen. Aan de lezer, indien hij het Spaans of Frans voldoende machtig is, om de proef op de som te nemen.

Nynke Smits, *De Syrische prinsessen. Een historische roman*. Leiden, Primavera Pers. 2024. 525 blz. 27,50 euro.